

ชื่อเรื่อง บทเรียนการจัดการภัยพิบัติด้านน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ของชุมชนในลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยาตอนบน

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรีชาติ ดิษฐกิจ รองศาสตราจารย์ ดร.สัจจา บรรจงศิริ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรกรณ์ ดิษฐกิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สิงห์คำ นางนงษ์สุวรรณ เพชรคอน นางปาลีรัตน์ การดี และนางสาวอนุสรรา แซ่ตั้ง

ปีที่แล้วเสร็จ 2564

บทคัดย่อ

บทเรียนการจัดการภัยพิบัติด้านน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ของชุมชนในลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยาตอนบน มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยาตอนบน 2) ศึกษาการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน 3) วิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน และ 4) พัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน ชุมชนที่ทำการศึกษาคือตัวแทนในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ จาก 5 ลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยาตอนบน รวม 15 ชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบประเด็นการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน 2) แบบประเด็นการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน 3) แบบประเด็นการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน และ 4) การสนทนาแบบมีส่วนร่วม โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนเพื่อจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำ และบริบทของชุมชน คู่มือการใช้โปรแกรมในการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า 1) บริบทของชุมชน มีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ที่ราบเชิงเขา และภูเขา และการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา การปลูกหมาก การปลูกผัก สวนผลไม้ ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และอาชีพรอง เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และข้าราชการ เป็นต้น 2) การจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่มีปัญหาทรัพยากรน้ำ ได้แก่ น้ำแล้ง น้ำท่วม น้ำหลาก และน้ำเน่าเสีย ชุมชนมีคณะกรรมการในการจัดการทรัพยากรน้ำ และมีเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนที่มีโครงสร้าง เช่น ฝายกักเก็บน้ำ ฝายน้กลั่น สระบ่อ ระบบบำบัดน้ำเสีย สถานีสูบน้ำ อ่างเก็บน้ำ และธนาคารน้ำใต้ดิน เป็นต้น เครื่องมือทางสังคม เช่น ประเพณีสืบชะตาคลอง การเลี้ยงผีฝาย การทำบุญเหมืองฝาย ข้อมูลทรัพยากรน้ำ แผนการดำเนินงาน การประชุมประชาคม และการสื่อสารพูดคุย แลกเปลี่ยน และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ จะมีการเก็บค่าน้ำประปาสำหรับบริโภค และเก็บค่าน้ำในพื้นที่ทางการเกษตร และ 3) ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำและสมาชิก ผู้นำต้องเป็นตัวอย่างที่ดี มีศักยภาพเป็นที่ยอมรับ มีวิสัยทัศน์ มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีความรู้และความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์เครือข่าย และขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกมีความเสียสละ มีความสามัคคี รับรู้ถึงเป้าหมายของกลุ่ม และมีความเคารพในกฎระเบียบข้อบังคับ ชุมชนมีความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ทักษะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ มีโครงสร้างของกลุ่มมีการกำหนดกรอบภาระงานที่ชัดเจนและกระจายบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีโครงสร้างของคณะกรรมการที่เกิดจากความร่วมมือกันของผู้นำและสมาชิก ชุมชนมีการกำหนดทิศทางและนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมและมีข้อตกลงร่วมกัน ชุมชนมีการวางแผนกระบวนการ และลำดับขั้นการปฏิบัติงานทุกอย่างที่เป็นระบบสอดคล้องประสานกันทุกระดับ และชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชุมชนมีปัจจัยภายนอกสนับสนุน ได้แก่ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ของภาครัฐและท้องถิ่น ตลาดมีความต้องการสินค้าเกษตร ค่าครองชีพสูง ทักษะติดต่อการค้าสิ่งแวดลอม เชื่อมโยงเครือข่ายลุ่มน้ำ และองค์ความรู้และเทคโนโลยี 4) ฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำด้วยโปรแกรม Google earth และโครงการของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน

คำสำคัญ การจัดการภัยพิบัติด้านน้ำ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ฐานข้อมูลน้ำ ลุ่มน้ำปิง วัง ยม น่าน และเจ้าพระยาตอนบน

Title: Community Lessons of Water-related Disaster and Water Resources Management in Ping, Wang, Yom, Nan and Chao Phraya Basin

Researchers: Assistant Professor Dr. Parichat Dittakit, Associate Professor Dr. Sujja Banchongsiri, Assistant Professor Dr. Pakorn Dittthakit, Assistant Professor Dr. Junya Singkham, Mrs. Napasawan Petchkorn, Mrs. Paleerat karndee and Ms. Anusara Saetang

Year: 2021

Abstract

The study of community lessons of water-related disaster and water resources management in Ping, Wang, Yom, Nan and Chao Phraya Basin has 4 following objectives: 1) to study the context of communities in Ping, Wang Yom, Nan and Upper Chao Phraya Basin, 2) to study water-related disaster and water resources management of the communities, 3) to analyze success factors in water-related disaster and water resources management of the communities, and 4) to develop water resources database of the communities. The communities studied were representatives in upstream, midstream, and downstream areas from 5 river basins including Ping, Wang, Yom, Nan and Upper Chao Phraya Basin, in a total of 15 communities. The research tools consisted of 1) interview forms related to the context of the communities 2) interview forms related to water-related disaster and water resources management of the communities 3) interview forms and focus group related to success factors in water-related disaster and water resources management of the communities and 4) participatory seminars with the issues related to problems and needs for creating a database of water resources management of the communities in order to create water resources database, a context of the communities and a program manual for creating water resources database of the communities.

The results of the study indicated as follows: 1) the context of the communities - The conditions of the areas were mostly plains, flatlands and mountains. The majority of the community members worked in the agricultural sector, such as rice farming, betel nut planting, vegetable planting, fruit gardening, sugarcane planting, corn planting and animal husbandry. Their secondary careers were working as general contractors, merchandisers and civil servants, 2) water-related disaster and water resources management of the communities - The majority of the communities had water resources problems such as drought, flood, rushing torrent and polluted water. These communities had committees who were responsible for water resources management and used water resources management tools for such structural communities (namely storage dams, check dams, pools, ponds, wastewater treatment system, pumping stations, reservoirs and groundwater

banks), social tools (namely canal inheritance tradition, raising dam spirits, making merit for irrigation ditches, water resources data, implementation plans, community meetings, communication and knowledge exchange) as well as economic tools (namely collecting bills of water for consumption and water in agricultural areas), 3) the success factors of water-related disaster and water resources management of the communities were included with leadership and membership. A leader must be a good model with acceptable potentials, vision, good communication skills, knowledge and expertise in network coordination and driving of group participation. And members must have sacrifice, unity, recognition of group goals, respect for rules and regulations of community, expertise, proficiency, skills, and local knowledge that is appropriate to the context of the area with group structure, clear frameworks defined as well as roles and responsibilities distributed appropriately. The water resources management had a committee structure formed by the cooperation of leaders and members. The communities had set directions and policies that were consistent with the context of the communities. And the members participated with mutual agreements. The communities had plans, processes, and sequences of works that were systematic and harmonized at all levels with cultures, traditions and beliefs that created the unity. The communities were supported by external factors including governmental and local policies, strategies and regulations. The market of the communities needed agricultural products and high costs of living. The attitudes towards environmental protection were to connect the river basin network with knowledge and technology, and 4) water resources database of the communities-The communities could exchange knowledge and create water resources database with Google Earth program and community projects to manage water resources of the communities.

Keywords Water-related disaster management, water resources management, water resources database, Ping, Wang, Yom, Nan and Upper Chao Phraya Basin